

**НЕБЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ
МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ**

Постановка проблеми. Інформаційна сфера в постіндустріальному суспільстві стала невід'ємним компонентом життєдіяльності людини. Разом із цим в ньому існує багато проблем, пов'язаних із задоволенням тих чи інших потреб. Інформаційно-комунікаційні процеси сприяють задоволенню частини цих потреб суб'єктами впливу за рахунок груп населення або окремих громадян (об'єктів впливу), введених в оману з метою прихованого керування їх поведінкою. Проте суб'єкти і об'єкти впливу не стали об'єктом вивчення навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», а підміняються так званими інформаційними чинниками. Особистість, активний соціальний суб'єкт, його психіка піддаються безпосередньому впливу інформаційних чинників, які трансформуються, через його поведінку, діяльність (бездіяльність), здійснюють деструктивний, дисфункційний вплив на його життєдіяльність [5, с.161]. Така ситуація, на нашу думку, не дозволяє однозначно описати в навчальній літературі спеціальні засоби і методи інформаційно-психологічних впливів на частину населення країни, бо з підміною понять суб'єкт впливу на інформаційні чинники виривається контекст такої діяльності. Як результат у навчальних посібниках практично відсутні приклади використання тих чи інших засобів і методів інформаційно-психологічних впливів, утруднюючи цим процес сприйняття навчального матеріалу студентами.

Аналіз попередніх досліджень. Особливості дезінформування в контексті спеціальних інформаційних операцій вивчали В. Петрик, В. Остроухов, О. Штоквиш, Г. Почепцов та ін. та її роль в інформаційно-психологічних операціях М. Присяжнюк і О. Параніч та ін.[4]. Дезінформація

як елемент інформаційної війни, оперативного чи стратегічного маскування досліджувалася Н. Гуріною, Л. Серовим, В. Бистровим та ін.[4]. А. Іванчук розробляв дидактичні умови формування в студентів знань про небезпеки під час вивчення навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» [2]. Актуальність змісту навчального матеріалу про інформаційно-психологічний вплив на людей досліджували Є. Желібо, Р. Яким та ін. [5].

Мета статті полягає у розкритті змісту спеціальних методів інформаційно-психологічних впливів з урахуванням особливостей суб'єктів впливу.

Виклад основного матеріалу. В інформаційному суспільстві інформація набуває значення стратегічного ресурсу, що приводить до феномену прийнятності використання маніпуляції свідомістю об'єктів впливу поза традиційною військово-політичною сферою. Головним обмежувачем використання маніпулятивних технологій, на нашу думку, є моральний аспект, але ним нині часто нехтують. В основі будь-яких маніпуляцій свідомістю об'єктів впливу лежить обман. Суть обману розкривають як невідповідність істині, або те, чого немає насправді, або як брехню [1]. Інформаційно-психологічний вплив – це вплив на свідомість та підсвідомість особистості й населення з метою внесення змін у їхню поведінку та світогляд. Базовими методами інформаційно-психологічного впливу є переконання і навіювання [3, с. 16]. Основні засоби інформаційно-психологічних впливів – це модифікована інформація, психологічні техніки, психологічний тиск [4]. Психологічний тиск – це вплив на психіку людини шляхом залякування, погроз із метою її спонукання до певної запланованої моделі поведінки [3, с. 26]. Таким чином, нині інформаційно-психологічний вплив на особу або групу осіб є одним з основних серед загроз інформаційній безпеці, а поширений його спосіб – дезінформування. Дезінформування – це метод, який передбачає обман чи уведення об'єкта впливу в оману щодо справжності намірів для спонукання його до запрограмованих дій [3,с.24].

Ознаки маніпулювання, що описані афоризмами, наводить у своїй роботі В. Петрик: «Маніпулювання в переносному значенні – це прагнення «прибрати до рук», «приручити» іншого, «заарканити», «піймати на гачок», спроба перетворити людину на слухняне знаряддя, «маріонетку»» [3, с.9]. Отже, соціальна небезпека маніпулювання полягає в штучній зміні поведінкових реакцій людини, впливі на свободу її волевиявлення [3]. Вплив на свідомість дозволяє управляти поведінкою людей, наприклад, фінансові піраміди, вибори народних депутатів тощо.

Варто відзначити, що в навчальних посібниках не оминають увагою спосіб дезінформування, але нехтування авторами навчальних посібників ідентифікацією суб'єктів і об'єктів інформаційно-психологічного впливу знижує дидактичну цінність навчальної інформації, зокрема в навчальному посібнику розробленому Р. Якимом [5].

У роботі В. Шлапаченка ми знайшли елементи класифікації суб'єктів і об'єктів інформаційно-психологічного впливу [4]. Суб'єкти інформаційно-психологічних впливів найчастіше знаходяться у військових, політичних і бізнесових структурах, спецслужбах, злочинних організаціях та в засобах масової інформації [4]. У військовій сфері суб'єктом виступає розвідка, об'єктом впливу – противник, якого вводять в оману для отримання тактичної переваги. У політичній сфері суб'єктами впливів виступають державні спеціальні служби, дипломатичні установи, політичні і громадські організації, а об'єктами – особи (група осіб) уповноважені приймати рішення на рівні своєї компетенції та повноважень, – президент держави, парламент, прем'єр-міністр, міністр, уряд, командувач військами, генеральний штаб, рада директорів, особа (громадянин) як споживач або виборець. Бізнесові структури чинять інформаційно-психологічний вплив на таких об'єктів впливу як конкуренти та споживачі. Каналами упровадження дезінформації є розвідувальні служби (об'єкта впливу), дипломатичні або торгові представництва, засоби масової інформації (друковані та електронні видання, телебачення, радіомовлення, Інтернет) тощо. Засоби масової інформації в

наш час нерідко є інструментами досягнення переваг у політичній, економічній, військовій, соціальній, духовній та інших сферах діяльності суспільства [4].

Ми розглянули основні суб'єкти й об'єкти інформаційно-психологічного впливу, але для наведення прикладів з дидактичними властивостями бажано знати зв'язки між видом суб'єктів інформаційно-психологічного впливу та методами, які при цьому використовуються. Однак дане питання недостатньо вивчене, тому в літературі розглядають методи, які широко розповсюджені в так званих спеціальних інформаційних операціях без прив'язки до конкретних суб'єктів, а саме: дезінформування, пропаганда, диверсифікація громадської думки, психологічний тиск, поширення чуток.

В. Шлапаченко підкреслює, що основними способами здійснення дезінформування є дисимуляція і симуляція [4]. Дисимуляція (від лат. *dissimulatio*) – поведінка, пов'язана з установкою на приховування, наприклад, симптомів хвороби або її проявів. Симуляція (від лат. *simulatio*) – удавання чогось, створення хибної уяви з метою увести в оману. [4, с. 81]. До дисимуляційних способів відносять: маскування, камуфлювання (легендування), затінення обстановкою, а до симуляційних – конструювання, імітацію, обманні (удавані) дії. Маскування полягає в приховуванні явища (інформації, подій, предметів). Камуфлювання (легендування) полягає в частковому маскуванні з метою спотворення сприйняття явища (предмета, зразка озброєння, інформації, події) об'єктом дезінформування. Затінення обстановкою – це заходи, що торкаються обстановки навколо приховуваного явища (потай надісланий сигнал всі, крім тих, кому він призначений, сприймають як частину шуму). Конструювання полягає в створенні суб'єктом дезінформації хибного явища та прагненні, щоб об'єкт дезінформації сприйняв його як дійсне явище. Імітація – це спосіб, який використовується переважно під час ведення бойових дій і полягає у використанні моделей бойової техніки. Спосіб обманні дії полягає в створенні умов, за яких об'єкт дезінформації сприймає одне явище за інше (яке приховується), тобто

неадекватно оцінює його зміст. Приклади різних способів дезінформування наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Реалізація способів дезінформування

№ з/п	Спосіб дезінформування	Варіант реалізації способу дезінформування
1.	Маскування	Приховання створення Німеччиною наступального потенціалу й розгортання виробництва важкого озброєння, хоча Німеччина формально контролювалася країнами-переможницями в Першій світовій війні з метою дотримання Версальського договору
2.	Камуфлювання	З метою перешкодити ідентифікації військового корабля зводять хибні надбудови (димарі).
3.	Затінення обстановкою	У 1944 році в операції «Фортитюд», метою якої було перешкодити концентрації німецьких військ у районі висадження в Нормандії (операція «Оверлорд»). Союзники поширили масу хибних повідомлень про майбутні воєнні операції на різних стратегічних напрямках у Європі від Скандинавії до Середземномор'я. Потік інформації створив перешкоди німецькій розвідці при аналізі ситуації і їй не вдалося розкрити задум союзників.
4.	Конструювання	Факт розроблення США програми «Зоряні війни», удалося переконати

		Радянський Союз у тому, що США мають новий тип зброї, яка знижує ефективність радянського ракетно-ядерного потенціалу.
5.	Імітація	В операції «Буря в пустелі» іракська сторона використовувала хибні аеродроми, моделі танків, а американці здійснювали по них авіаційні й артилерійські удари.
6.	Обманні дії	При веденні бойових дій типовою є розвідка боєм, яка проводиться перед початком справжнього наступу з метою розкриття системи оборони противника.

Висновки. Таким чином, на основі аналізу різних літературних джерел, в яких висвітлюються аспекти маніпуляції поведінкою людини, передусім шляхом інформаційно-психологічних впливів, визначенні суб'єкти і об'єкти цих впливів, основні способи дезінформування та наведено приклади реалізації дезінформування. Навчальний матеріал, впорядкований за наведеним зразком, сприятиме більш якісному його сприйняттю і засвоєнню студентами. Подальші дослідження ми вбачаємо у розкритті способів інформаційно-психологічного впливу на окремих осіб (групи осіб), як споживачів, користувачів мережі Інтернет та виборців народних депутатів.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440с.

2. Іванчук А. В. Дидактичні умови формування в студентів знань про безпеки під час вивчення навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності»/ А. В. Іванчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія,

досвід, проблеми / Зб. наук. пр.– Вип.34.– Київ –Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – С. 304 – 309.

3. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посібник / В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компенцева та ін.; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. – К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. – 248 с.

4. Шлапаченко В. М. Дезінформація як спосіб інформаційно-психологічного впливу / В. М. Шлапаченко // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2013. – № 2. – С.78 – 86.

5. Яким Р. С. Безпека життєдіяльності людини: навч. посібник / Р. С. Яким. – Львів: Видавництво «Бескид Біт», 2005. – 304с.

У статті розглядається особливості маніпуляцій поведінкою людини шляхом використання спеціально модифікованої інформації. Впорядковано навчальний матеріал про дезінформування відповідно до суб'єктів і об'єктів інформаційно-психологічних впливів та основних способів дезінформування.

Ключові слова: *інформаційно-психологічний вплив; суб'єкт і об'єкти інформаційно-психологічного впливу; маніпуляції поведінкою людини; способи дезінформування.*